

СОВЕТ ДАВРИ ХУКМРОНЛИГИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОН МУСУЛМОНЛАРИНИНГ ДИНИЙ МАСАЛАЛАЛАРИ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.80.52.006>.

Юсупов Расулжон Маликович

*гуманитар фанлар кафедраси доценти. Андижон қишлоқ
хўжалиги ва агротехнологиялар институти*

Аннотация. Ушбу мақолада иккинчи жахон уруши йилларида барча халқлар қатори ўзбек халқининг кўрсатган жасоратлари, моддий-маънавий ахлоқий хусусиятлари, урушининг одамлар руҳиятига салбий таъсир қилгани ва Совет ҳокимиятини диний қарашларга ён беришга мажбур бўлгани ёритилган.

Калит сўзлари: адолат, оила, дин, диндор, Қуръон, хадис, Рамазон ва Қурбон ҳайитлари.

РЕЛИГИОЗНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МУСУЛЬМАН УЗБЕКИСТАНА В СОВЕТСКИЙ ПЕРИОД

Юсупов Расулжон Маликович

*доцент кафедры гуманитарные науки. Андижанский институт
сельского хозяйства и агротехнологий*

Аннотация. Эта статья посвящена мужеству, материальным и моральным качествам узбекского народа среди всех народов во время Второй мировой войны, негативному влиянию войны на психику народа и советского хокимията на религиозные взгляды.

Ключевые слова: правосудие, семья, религия, религия, Коран, хадисы, Рамадан и Курбан

RELIGIOUS ISSUES OF MUSLIMS OF UZBEKISTAN DURING THE SOVIET PERIOD

Yusupov Rasuljon Malikovich

*Associate professor of the Department "Humanities". Andijan Institute
of Agriculture and agrotechnologies*

Abstract: This article covers the courage, material and moral qualities of the Uzbek people among all peoples during the Second World War, the negative impact of the war on the psyche of the people and the Soviet government on religious views.

Keywords: Justice, family, religion, religious, Koran, Khadis, Ramadan and Qurban

Инсоният тарихида қирғин барот урушлар ўз ёвуз мақсадлари йўлида не-не баҳодир йигитларни-ю ва давлатларни йўқ қилмади. 1941 йил инсоният яна бир катта синовли, адолатсизлик билан бошлаган уруши гирдобига тортилди. Шу йилнинг 22 июнь куни Германия гитлерчилари собиқ Совет Иттифоқи худудига ҳам бостириб кирган бир вақтда, совет

халқлари қатори ўзбек халқи ҳам уруш гирдобига тортилган эди.

Урушнинг оғир йиллари ўзбек халқининг асосий маънавий-ахлоқий хусусиятлари намоён бўлди. 1941 йил Андижон пахта тозалаш заводи ва бошқа кўпкина корхоналар йиллик режаларини ошириб бажаришган. Халқимизнинг ташаббуси билан мудофа фонди тузилган. Тошкентнинг ўзида бир неча кун ичида мудофа фондига 5,5 миллион сўмдан ортик пул йиғилган. Дехқонлар эса кўшимча 10 минг гектар экин экиш учун экин майдонларини ўзлаштиришган.

Фабрика ва заводларда ўзбек эркак ва хотин-қиз ишчилари, давлат муассасаларининг хизматчилари урушнинг дастлабки кунлариданоқ меҳнатда юксак уюшқоқлик, интизом ва фидокорлик кўрсата бошлаган[1.3-13].

Аmmo бу қирғинбарот уруш туфайли ҳар бир хонадон, ҳар бир оила оғир синовларга, маҳрумликларга ва азоб-уқубатларга ҳам мубтало бўлди. Уруш одамлар руҳиятига салбий таъсир қилди. Совет ҳукумати халқлар ҳаётидаги моддий ва руҳий қийинчиликларни қисман бўлса ҳам енгишни осонлаштириш ва маънавий, диний кадриятларни фашизмнинг тезроқ тор-мор этишига сафарбар қилиш мақсадида барча динлар қатори ислом динига чекланган даражада эркинлик берди.

1943 йил 20 октябрда Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари диний арбоб ва мусулмон диндорларининг биринчи қурултойи Тошкент шаҳрида бўлиб ўтди. Қурултойда Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний назорати ташкил қилинган ва Диний назорат Президиумни таркиби сайланган. Қурултойда, Қозоғистон, Ўзбекистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркманистон республикаларидаги Диний назоратнинг вакиллари тасдиқлаган. Қурултой Диний назорат вакиллари мусулмонлар орасидаги диний ишларни, маросимлар ва урф-одатларни Қуръони карим ва ҳадислар талаби асосида олиб боришни топширди.

Исломга хос маросимлар, урф-одатлар аззалдан халқимиз ҳаётига сингиб кетган ва халқнинг турмуш тарзига айланиб қолган. Совет мафкуравий сиёсати эса бундай диний урф одатларни аслида чеклаб келган, лекин уруш туфайли фронтда ҳалок бўлган, яқин жигар бандларидан айрилган азадорларга ён беришга мажбур бўлган эди.

Шуни алоҳида тақитлаб ўтиш жоизки мусулмон диндорлар тамонидан диний маъросимлар ва урф-одатлар қатори, диний байрамларни ҳам ўз вақитларида юқорида тақидлаб ўтканимиздек, Қуръони карим ва ҳадислар талаблари доирасида олиб бориларди. Барчамизга маълумки Рамазон ва Қурбон ҳайитлари мусулмонларнинг анъанавий байрамлари ҳисобланади. Бу байрамларда кишилар қариндош-уруғларидан, касаллардан хабар олишган, урушганлар ярашган. Диний байрамлар фуқароларни бир-бирига яқинлаштирган, бирлигини мустаҳкамлаган[2.6-7,48]. Бу шодиёна байрам кунларини каттаю-кичик сабрсизлик билан кутган, албатта бундай байрамлар ўша машум иккинчи жаҳон уришдан ва уришдан кейинги совет ҳукуматининг қатоғонлик сиёсатидан аззият чеккан халқ озгина бўлсада келажак хурриятини кутиш орзулари билан яшар эдилар.

Совет органлари аслида мусулмон диний ташкилотлари фаолиятини, мусулмонлар диний эътиқодини чеклашга ҳаракат қилган бўлса ҳам, чет эллик меҳмонларга кўз бўямачилик қилиб, Ўзбекистон ва бошқа республикалар мусулмонлари эркин диний маросимларни бажаради, масжидларда намоз ўқийди, мадрасаларда руҳоний кадрлар тайёрланмоқда, исломий тарихий ёдгорликлар таъмирланиб, аҳолига зиёрат қилишга очиб қўйилган деб кўрсатиб, уларда мусулмон динининг ҳолати тўғрисида яхши таассурот қолдиришга ҳаракат қилинган. Агада бундай сиёсий мърфиий усулни собиқ совет тизими танламас экан, мусулмон оламида мавқеийга путур етказиб қўйиши табиий ҳол эди. Шунинг учун собиқ совет иттифоқи мусулмонлар билан алоқаларни мустаҳкамланиши муҳим аҳамият касиб этарди. Шу билан бир қаторда чет эл мусулмон диний ташкилотлари билан алоқаларни мустаҳкамлашда Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диний назорати алоҳида ўрин тутади.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диний назоратининг вакиллари ҳам мусулмон мамлакатлари диний ташкилотлари таклифи билан айрим шарқ, араб давлатларида бўлган ва дин арбоблари билан мулоқот қилган. Диний назоратнинг Миср давлати диний ташкилотлари билан алоқалари самарали бўлган. Совет мусулмонларининг йирик арбоби З.Бобохонов 1958 йилда Мисрнинг Қоҳира шаҳрида бўлиб ўтган “Осиё ва Африка мамлакатлари ҳамкорлиги комитети конференцияси”да ташкилий комитетнинг таклифи билан иштирок этган.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диний назоратининг Шарқ мамлакатлари диний ташкилотлари билан мана шундай алоқалари 50-йилларда оз бўлсада, бўлиб турган. Диний назоратнинг мусулмон давлатлари диний ташкилотлари билан муносабатлари 1961 йилда чет эллар билан алоқалар бўлими ташкил бўлганидан янада кенгайди [3. 121-127].

Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диний назоратининг таклифи билан ташриф буюрган мусулмон делегацияларидан ташқари бошқа йўл билан келган чет эл делегациялари, туристлари ва газета, журнал муҳбирлари ҳам Диний назорат раҳбарлари қабулида бўлган, мусулмонлар ҳаёти ва ислом динининг ҳолати билан қизиққан. 1965 йилда 60 дан ортиқ делегациялар билан Диний назоратда суҳбатлар ўтказилган, уларни қизиқтирган саволларга жавоб берилган. Бу делегациялар ҳам ўз юртида СССР да ислом динининг аҳволи тўғрисида дурустроқ тасаввур шаклланишига маълум ҳисса қўшган.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари Диний назоратининг 1973 йил 30 ноябрдаги маълумотномасида СССР мусулмонларининг араб халқларининг империалистлар тажовузига қарши мустақиллик ва ижтимоий тараққиёти учун адолатли курашини қўллаб-қувватлашга бағишланган конференциясида араб давлатлари делегациялари иштироки ҳақида батафсил хабар берган. СССР мусулмонлари конференцияси 1973 йил 13-14 ноябрда Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган конференцияда тўртта Диний назоратнинг 40 нафар вакиллари билан ташқари, 8 та араб

мамлакатларидан 17 нафар вакиллари қатнашган.

Мустақилликка эришгач Ўзбекистонда динга бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Унинг инсон маънавиятини шакллантиришдаги беқиёс ўрни алоҳида эътироф этилди. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва бошқа қонунларда фуқароларнинг виждон эркинлиги ҳуқуқи кафолатлаб қўйилди. 1992 йилда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Дин ишлари бўйича қўмита ташкил қилинди. 1992 йил 27 мартда Республикамиз Президентининг мусулмонларнинг истак ва хоҳишларини инобатга олиб ҳамда фуқаролар ўртасида меҳр-оқибатни барқарорлаштириш мақсадида “Рўза ҳайитини дам олиш куни деб эълон қилиш тўғрисида” фармони эълон қилинди[3.225].

Маълум бўлиб кўриниб турибдики, кўҳна тарихимиз, бой маданий меросимиз, урф-одат ва анъаналаримиз, диний-миллий кадриятларимиз қайта тикланмоқда, азиз авлиёларимизнинг қаровсизликдан харобага айланган қабрлари, зиёратгоҳлар обод қилинмоқда, масжид ва мадрасалар таъмирланмоқда, янгилари куриб халқимиз ихтиёрига топширилиб келинмоқда.

Бу сабоқлар ҳеч шубҳасиз, тарихий хотира, маданият, маърифат, диний кадриятлар, аждодларимизнинг бой илмий-адабий меъроси ўсиб келаётган ёш авлодни ҳар томонлама етук, баркамол этиб тарбиялашда, ҳал қилувчи ўрин эгаллашда муҳим аҳмият касиб этади.

Адабиётлар

1. Улуғ Ватан уруши йилларида ўзбек жангчиларининг қхрамонлиги (1941-1945 йиллар). “Қизил Ўзбекистон”, “Правда Восток” ва “Ўзбекистони Сурхи” бирлашган нашриёти. Т.: 1964 й. 3-13 бет.

2. Ўзбекистонда мусулмон диний ташкилотлари ва уламолари фаолияти. Мухаррир нашриёти. Т.: 2020 й. 6-7.48 бет

3. ЎзР МДА, 2456-ф., 1-р., 578-иш, 121-127-в.

4. Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида (янги таҳрир). Ўзбекистон Республикасининг Қонунлари. Адолат.Т.: 1998 й. 225-бет.